

Maling med barn

Kunstterapi som metode i det forbyggende arbeidet

Av Anne-Lise F. Strøm, (1/2009)

Barnevernspedagog/ kunstterapeut

Kunstterapi tilbys i flere sammenheng i vår barnehage, f.eks tilbud til personalet med Drøm og malegrupper, maling i veiledning av enkeltpersonale og studenter. Størst omfang har kunstterapien i tilbudet til barn. Vi bruker tegning, maling, forming i leire, dans, rytme og bevegelse og jordingsøvelser. Samtaler er en naturlig del av det hele når barnet har utviklet språk.

Når jeg skal skrive om mitt arbeid i barnehage, vil jeg avgrense det til området Maling med barn. Jeg gjør det i form av praksisfortellinger snarere enn å vektlegge teorier.

Jeg lar tre gutter på henholdsvis 3, 4 og 5 år representere, først og fremst seg selv, men samtidig barn jeg har møtt gjennom årene. Navnene er endret.

Videre skriver jeg om min bakgrunn og litt om målsetting, organisering og samarbeid med foreldrene.

Artikkelen er illustrert med bilde av Amanda 3 år.

Bakgrunn

Med bakgrunn som barnevernspedagog ble jeg ansatt i Trondheim kommune, Huseby Barnehage, for temmelig nøyaktig 13 år siden. Stillingsbenevnelsen er Spes.ped koordinator. Barnehagen ligger i en av Trondheims store drabantbyer og har 5 avdelinger, alle med 18 barn fra 1-6 år.

Som ansatt i barnehagen har jeg deltatt på en rekke kurs og hatt opplæring i div metoder som har betydning i arbeid med barn. Her nevnes LØFT, Løsningsfokusert tilnærming og Narrativer, nyskriving av historien.

Kunstterapien kom jeg i kontakt med via et sommerkurs hos Vibeke Skov på Ulriksholm Slot i 1998 og startet året etter på utdanningen, Hold I i Norge. I 2005/ 06 tok jeg etterutdanning, da benevnt som Kreativ Fordybelsespraksis, på Hold I i Danmark

I løpet av Kunstterapi-utdanningen kom jeg gradvis i gang med maling med barn i barnehagen. Ettersom barnehagen ikke er behandlende, men forebyggende institusjon, kan vi si at jeg bruker Kunstterapi som metode i det forebyggende arbeidet.

Tilbudet om Kunstterapi/ maling med barn er et av kompetanseområdene som beskrives i barnehagens brosjyrer og planer.

Det som er viktigst for meg og det jeg er mest opptatt av, er at barnehagen gir et riktig tilbud til barn vanskelige livssituasjoner.

Mål for maling med barn

Vi legger vekt på Utvikling av barnets sosiale kompetanse, språk/ kommunikasjon og at barn opplever følelsen av å lykkes gjennom å ivareta barnets ulike uttrykksformer/språk, så som bevegelse, musikk, tegning, forming, maling. Utvikle gode mestrings strategier

Hovedmål er

Trygge barn som kan uttrykke egne behov og opplevelser og sette ord på følelser.

Organisering

På Huseby barnehage har vi et aktivitetsrom, ca 30m². Rommet benyttes til flere aktiviteter og malegruppa disponerer det to formiddager, til sammen 8 timer i uka.

Materiale og utstyr er slik vi kjenner det fra kunstterapien. Det er fastmonterte finerplater på veggene til staffeli.

Brettene med maling setter jeg på små krakker ved hvert staffeli, så vet vi hvor malingen er. Krakkene er også fine til å stå på dersom papiret er så stort at barnet ellers ikke når til toppen. Barn elsker å stå på krakk og male og dette kan utnyttes dersom barnet ellers i hverdagen er høyt og lavt.

Det kan være nødvendig å avgrense mengden av pensler og ekstra materiale, dersom barnet har vansker med å ta valg.

Jeg har valgt å ikke bruke vann. Malingen i seg selv er av passe konsistens, så vann er strengt tatt ikke nødvendig i denne sammenheng.

Barna er i alderen 1-6 år, med størst vekt på 3-5 åringer. De maler sammen meg alene eller i gruppe på maks 3, dersom jeg skal kunne gi det enkelte barn rimelig oppmerksomhet. Jeg finner fram maling og pensler og henger opp papir før jeg henter barnet på avdeling første gang det skal male.

Jeg gjør forhåndsavtale med et barn som maler fra morgenen av. Dette er barn som har behov for støtte og oppfølging over en viss periode. Utover dagen tar jeg inn andre på kort varsel. Tid nok til det enkelte barnet

blir prioritert fremfor en fastlagt timeplan, så her fraviker jeg prinsippet om forutsigbarhet på bekostning av tilgjengelighet.

Vanligvis varer en maletime 45 minutter, men skjer noe uforutsett får barnet den tida det har behov for. Likeså vil jeg ha rom for på kort varsel ta imot barn som er i krise uten at noen føler seg tilsidesatt. Så langt har ingen hatt behov for å male mer enn to timer, noe som har skjedd bare to ganger i løpet av 8 år. Jeg legger til rette for barnets spontane uttrykk og prosess, og gir derfor ikke instruksjoner om hva de skal male. Jeg skryter ikke av resultatet, som kjent handler det ikke om stygt eller pent, men om historien bildet forteller.

Hvem er med i malegruppa?

Jeg maler sammen friske, glade barn, triste barn, barn som er urolige og har vansker med konsentrasjonen i hverdagen, flinke barn, barn med adferdsvansker, språkvansker, barn utsatt for omsorgssvikt, barn i sorg, barn med Autisme eller ADHD, barn med ulike funksjonshemninger. Tilbudet om maling skal være ikke-stigmatiserende så det varierer en del hvem som blir invitert med, og ikke bare barn som strever.

Barna i malegruppa er primært barn som jeg legger merke til ved besøk / observasjon på avdeling. Noen er allerede på annet forebyggende tiltak.

De har ikke vansker med konsentrasjonen eller utholdenhet mens de maler, selv om konsentrasjonsvansker er del av deres diagnose. Uten unntak, er malegruppa noe som barna liker og etterspør.

Praksisfortellinger

Det var en liten kar på 3 år, **Ulrik**.

Foreldrene tok kontakt med meg fordi Ulrik sov dårlig om natten, hadde mareritt, skrek og lot seg vanskelig trøste. Han hadde utviklet seg til en hustyrann, med behov for å kontrollere foreldrene, særlig mor, hva hun skulle lage til middag (noen dager laget mor 3 forskjellige retter fordi han skiftet mening da maten kom på bordet) Andre dager satt familien utenfor barnehagen en halv time før Ulrik fant tiden var inne til å gå ut av bilen. Dette var mer et mønster enn unntak.

Det første bildet var i kaos og han kalte det for Hestedyr som sier iiah! Så endret han rytme og spontant dukket det opp et Regnbuedyr. Jeg kommenterte vel noe sånt som: det ser ut som du liker å male, Ulrik! Mens jeg tenkte at dette kanskje var healing bildet hans.

Deretter malte han drage.

Han klipte og limte på prikket kartong, veldig nøye, for vinger må drager ha. Etter de første instruksjonene var han "selvgående". Sa lite og hjalp seg sjøl, byttet pensler og fylte på maling.

Han var ivrig, gløttet bort på meg iblant, pratet om hva han gjorde. "Drager finnes ikke, men de er grønne! - så har de sånne prikkete vinger!" Jeg lyttet og kommenterte litt, sa ikke så mye, var hjelper og fylte på farger ettersom han bad om det. Jeg lurte vel på hva som var dragen i hans liv. Så snudde han seg halvt imot meg, støttet hodet i hendene, sukket tungt og sa " Jaja (sukk), noen må jo tjene penger her!"

Det var lett å overvurdere 3-åringen fordi han var så verbal i forhold til alderen, han snakket fornuftig, som en liten professor og satt inne med mye fakta kunnskap i forhold til alderen. Samtidig hadde han vansker med å sette ord på følelser og fortelle hvordan han hadde det. Jeg festet meg ved uttalelsen om penger og mente den ikke hørte hjemme hos en 3-åring Det er et voksenperspektiv og en bekymring han skulle fritaes fra. Jeg var kjent med at faren jobbet utenbys og var lite hjemme.

Uken etter malte han igjen. Spontant dukket det opp et stort dyr i bildet. " Neimen! Hva var det som dukket opp her!" sa jeg. Ulrik sto og funderte en stund, så sa han, Det er Jungelhesten! Ja det var sannelig en Jungelhest, det kunne jeg tydelig se. Vi snakket om Jungelhesten, like imponert begge to. Hvor kom den ifra? Den bare kom av seg sjøl den, mente Ulrik. Og så videre, hvor den skulle hen, var den glad, trist. Det var ikke lett å svare på. Jeg snakket litt generelt om " jeg kjenner en annen gutt, som også er 3 år, han sier det er vanskelig å vite om det å være glad eller være trist, men han har så mange tanker i hodet sitt... Hva tror du Jungelhesten tenker på? Ulrik funderte lenge, nok en gang med hode i hendene, sukket han tungt og sa: "Jungelhesten savner pappa'n sin".

Så ble det litt filosofering over hva å savne innebærer. Før vi gikk over til hva som kan være til hjelp. Hva kan hjelpe Jungelhesten når den er trist og savner pappa'n sin? Ja, det er vanskelig å vite. Jeg foreslo etter hvert en løsning og spurte hva han syntes om å male et bilde til Jungelhesten, noen ganger kan et bilde være til god hjelp. Det likte Ulrik. Han fikk et nytt stort ark og malte det han sa var "Trøstebildet til Jungelhesten". Ulrik arbeidet lenge og vel, konsentrert. Han kunne nesten ikke avslutte. Han begynte langsam å bevege seg, svingte seg sakte seg rundt og danset sakte, sakte. Det virket nok som han kom mer ned i kroppen, men samtidig vemodig og berørt. Kanskje det var en dans for sorgen? Eller en følelsens dans?

Ja sånn er det med flinke gutter på 3 år. Noen ganger savner de pappa'n sin så man kan bli helt berørt.

Johannes nærmet seg 5 år da han startet i barnehagen. Tidligere hadde han vært hjemme sammen far og hos skiftende dagammaer. Han virket stor, tung for alderen, hadde for små klær og savnet en dusj. Han

ble fort trett, var lite vant til å være i fysisk aktivitet og tilbrakte mye av sin fritid alene foran pc. Johannes hadde store vansker med sosiale relasjoner og var ofte i konflikt med jevnaldrende. Han ble frustrert over regler eller det å vente på tur f.eks i brettspill, som han ikke forsto. Han hylte, feide vekk spillet og prøvde å velte bordet. Han krøp sammen i en krok, skjermet seg med hendene og skrek : Æ dræp mæ. Æ dræp ,æ! Æ reise t England å hæng mæ. ! Så så, sa pedagogen som var der, Ta det rolig Johannes, det går bra... Det går ikke bra! Det går dårlig! skrek Johannes tilbake. Og det hadde han jo rett i. Johannes malte et slott med en drage som tar hele plassen - Mora og faren står i garasjen og kaste bomba på hverandre - Et høl som suger ned familien - Slåsskamp mellom en drage og en tiger Han hadde mye på hjertet. Angst og innstengte følelser som han hadde behov for å sette ord på, om noen var villig til å lytte. Hva kan være til hjelp når familien står i fare for å bli sugd ned i ett hull? Johannes hadde selv løsningen og hentet fram en hjelper fra et dataspill. Han viste med lange hopp hvordan de fløt gjennom luften og landet trygt på andre siden av hullet. Spontant begynte han å danse bildet sitt. Han fikk en spenst i kroppen vi ikke hadde sett tidligere. Han var glad. Johannes spurte ofte om å få male og fortalte lange historier om alle de dyrene og andre symboler som dukket opp i bildet. Han malte det kaoset som var en del av hverdagen hans. Johannes så det hele og fikk fortelle. I samtaler kom det fram at Johannes var barn av psykisk syke foreldre og hadde en oppvekst preget av sykdom og konflikter. Jeg vurderte at Johannes hadde behov for videre utredning og henviste ham til Barne -og Ungdoms Psykiatrien. Snart etter sluttet han i barnehagen og vi mistet kontakt. Johannes fikk senere diagnoser som Tourettes Syndrom og ADHD.

Per 4 år, malte sammen meg noen få ganger før familien flyttet. Han hadde språkvansker, var tynn, blek, med mørke ringer under øynene. Sa ikke stort. Håret var noen bleke tjafser og floker. Det virket som han var i underskudd av næring. Da jeg kom inn på avdelinga lå Per utstrakt på gulvet, mens de andre barna bråkte og lekte rundt ham. Det virket som han verken så eller hørte. Det gikk opp for meg at det ikke var første gangen jeg hadde sett ham ligge rett ut og spurt personalet om Per var syk. Det var han ikke. Jeg forsto at han var glemt. Per var et usynlig barn. Han gjorde alt han ble bedt om, og var ikke den som hevdet seg, selv når det var nødvendig. Det var vanskelig å forstå hva han sa på grunn av svært utydelig uttale. Jeg ba en pedagog ta ham med i språkgruppe hun hadde ansvar for. Hun glemte ham. Tredje gangen jeg tok dette opp, spurte hun, hvem er det? Per var virkelig usynlig. Jeg spurte Per om han ville male sammen meg. Han spratt opp og ble straks med. Deretter pratet han på innpust og utpust sammenhengende i en time og et kvarter! Han snakket om hva han likte å holde på med hjemme om leketvprogramvideofamilien osv. Etter de første spede penselstrøk, utbrøt han: Ei Sol! – Nei, se! Det e ei skilpadde! Ei skilpadde som spring i full fart! (Han overrasket seg selv) Jeg hadde min fulle hyre med å lytte og konsentrere meg for å forstå hva han sa. Ordnet det praktiske med maling og papir, kommenterte litt, gjentok det han sa, som jeg pleier. Så malte han: Elefant og en svane ved en sjø, kjempelang sjø, mange spor og en skilpadde som spring fort og e ikke sliten! Han hadde mye på hjertet. Nytt papir i en fart. Og bildet: En svane som løper på vannet med lange bein, en merkelig fisk, elefant og hønsespor og verdens lengste sjø. VERDENSSJØEN! Det var som å åpne en sluse Kanskje jeg sa noe, kanskje ikke. Det husker jeg faktisk ikke. Jeg var lyttende til stede, håper jeg. Per så plutselig direkte på meg og sa noe som liknet på; æ klale itj å fi fjatt, æ! Æ fi fjatt, æ! Per betrodde meg noe som var kjempealvorlig for ham - Han greide ikke si SVART. Vi fabulerte en stund over bekymringen. Per hadde ikke mye tro på seg selv, det var klart. Han var vant med at voksne rettet på ham og sa det heter ikke ...du kan ikke... osv fortalte han. Og hvordan skulle det skulle gå på skolen(mer enn ett år før skolestart) Vi gikk over til de mange ting han allerede hadde greid å lære og nå hadde han også greid å male store bilder. Det ble spøk og latter. Hva sier slangen? Ssssss! Sa Per. Fornøyd fortsatte han å male. Bildet var lett og lyst, med spredte håndavtrykk i regnbuens farger, som en signatur, en markering av han selv. Etter en stund begynte han å danse med malerkosten i hånden, svingte sakte rundt, så fortere og fortere, malefrakken flagret. For hver runde tok han et sveip over arket med malerkosten. Så satte han til og sprang med lange steg rundt i rommet, mens han ropte Sjå, da! Sjå på mæ, da! Det var nesten som Per forandret seg foran øynene på meg. Han fylte sin kropp på langs og på tvers og var full av energi! Jeg spurte om å få ta et foto av maleriet hans. Per stilte seg foran maleriet og smilte. Jeg har bildet av det strålende, vakre barnet hengende på kontoret til påminnelse. På en lapp står det Se meg!

Maleriet i foreldresamarbeidet

For å sikre gode løsninger for barnet, er samarbeid med foreldrene av vesentlig betydning. Ettersom jeg sjelden er til stede når barnet blir hentet, kan jeg sende mail med foto av barnet og maleprosessen eller jeg legger innkalling til samtale i postkassa. Ofte har vi hatt tidligere møter med fokus på barnets vansker. Maleriene blir en viktig faktor i møte med foreldrene.

I først omgang blir det gjerne fokus på resultatet. Det jo også en rekke utrolige vakre bilder. Og kanskje jeg lar det bli med det. Men dersom vi forlater det ytre fokus, fremstår maleriet som "barnets talsperson".

Situasjonen kan være kjent på forhånd, men maleriet avdekker barnets opplevelse og de konsekvenser situasjonen har for barnet. Barnet kan se og lide under forhold som nettverket mente det var lykkelig uvitende om. Foreldre blir overrasket og har uttalt at de trodde barnet var for lite til å forstå...

Naturlig nok blir samtalen om tiltak en annen når utgangspunktet er at barnet savner pappa'n sin, enn om vi snakker om barnet som hustyrann. Nå barnet stemme lar seg høre, kan det virke som motiveringsfaktor til å endre samhandlingsmønster i hjemmet. Familien kan få veiledning ut ifra sitt behov, i barnehagen eller i hjemmet.

Foreldre er også invitert til å male sammen barnet. En mor takket ja til tilbudet. Gutten, som hadde en ADHD diagnose, tok rollen som veileder og viste sin mor omsorgsfullt hvordan hun skulle gå frem. Så fikk han være den som visste og mestret en situasjon som mor uttrykte var vanskelig for henne.

Vegen videre

Trondheim Kommune satser stort på et prosjekt for å registrere psykiske vansker hos små barn. I den sammenheng påpekes det at det er like stor forekomst av psykiske vansker blant 3 åringer som blant 30 åringer. For oss som arbeider i det forebyggende feltet må en slik uttalelse få konsekvenser for hvordan vi organiserer de ressurser vi har tilgang til.

Huseby Barnehage tilstreber et miljø som fremmer god psykisk helse og for oss vil Kunstterapi ha en naturlig plass også i tiden fremover. Vårt fokus er hvordan finne rom for å utvide tilbudet.

Jeg brenner for kunstterapien og har klokketro på at den virker, også i det forebyggende arbeidet. Maling med barn, og samtalen omkring bildene, utfyller spes.ped. feltet og det barnevernsfaglige med et vesentlig arbeidsredskap og gir betydelig nytte og glede, både for liten og for stor.

Som en samarbeidspartner sa: "Fortsett med dette!"

Anne-Lise.Strom@trondheim.kommune.no

